

พระพุทธศาสนาเถรวาท (อนัมมิกาย) ในประเทศไทย

Mahayana Buddhism (Anam Nikaya) in Thailand

ดร.สุริยา แสงอินตา
สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 14
Dr. Suriya Saeng-in-ta
Office of the Buddhist Studies Area, General Education Division, Area 14
Corresponding Author E-mail : Suriya-00-00@htomail.com

(วันที่รับบทความ : 9 ธันวาคม 2024; วันแก้ไขบทความ : 26 ธันวาคม 2024; วันที่ตอบรับบทความ : 26 ธันวาคม 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย โดยให้ความสนใจกับอนัมมิกาย ซึ่งมีรากฐานมาจากเวียดนาม การวิจัยมุ่งเน้นถึงประวัติความเป็นมา พัฒนาการทางความเชื่อ พิธีกรรม การปฏิบัติศาสนกิจ ตลอดจนบทบาทของอนัมมิกายในสังคมพุทธไทย การวิเคราะห์ครอบคลุมมิติทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา รวมถึงการปรับตัวของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเพื่อธำรงรักษาหลักธรรมมหายาน อนัมมิกายยังเป็นสะพานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาระหว่างไทยและเวียดนาม ตลอดจนภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของอนัมมิกายในประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความหลากหลายทางศาสนา ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และความสมานฉันท์ในสังคมไทย

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา, มหายาน, อนัมมิกาย, ประเทศไทย

Abstract

This article aims to examine Mahayana Buddhism in Thailand, focusing on the Anam Nikaya, which has its roots in Vietnam. The study explores the history, beliefs, rituals, religious practices, and social role of the Anam Nikaya within Thai Buddhist society. The analysis encompasses historical, cultural, and religious dimensions, as well as how Vietnamese-Thai communities adapt to preserve Mahayana teachings. The Anam Nikaya also serves as a bridge linking cultural and religious relations between Thailand, Vietnam, and the broader Southeast Asian region. The findings reveal that the presence of the Anam Nikaya in Thailand is instrumental in promoting religious diversity, cross-cultural understanding, and social harmony within Thai society.

Keywords: Buddhism, Mahayana, Anam Nikaya, Thailand

บทนำ

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยนับเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักและสถาบันสงฆ์ จนกลายเป็นศาสนาหลักประจำชาติ อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยยังปรากฏร่องรอยของพระพุทธศาสนamahayana ที่เข้ามาผ่านการติดต่อแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการค้ากับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงเวียดนาม ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนamahayana อนันนิกายให้หยั่งรากลึกในสังคมไทย

การศึกษาพระพุทธศาสนamahayana ในประเทศไทย โดยเฉพาะอนันนิกาย มีความสำคัญเนื่องจากช่วยเปิดมุมมองเชิงเปรียบเทียบทางวัฒนธรรมและศาสนา เปิดเผยความหลากหลายทางความเชื่อและพิธีกรรมที่ดำรงอยู่ภายใต้กรอบใหญ่ของพระพุทธศาสนา การทำความเข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้ไม่เพียงแต่ให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์และปรัชญาศาสนา หากยังช่วยให้เข้าใจบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมเวียดนาม ตลอดจนความเป็นพลวัตของชุมชนผู้อพยพที่นำเอามรดกทางศาสนาเข้ามาในสังคมไทย

บทความนี้จะกล่าวถึงความหมายของพระพุทธศาสนamahayana อนันนิกาย ประวัติความเป็นมา ลักษณะเชิงโครงสร้างของความเชื่อ การปฏิบัติพิธีกรรม วัฑฒนาอาราม คัมภีร์และตำรา ตลอดจนบทบาทของอนันนิกายต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย พร้อมทั้งวิเคราะห์สถานภาพในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

1. ความหมายและลักษณะทั่วไปของพระพุทธศาสนamahayana อนันนิกาย

อนันนิกาย (Annamnikai) เป็นพระพุทธศาสนamahayana รูปแบบหนึ่งที่สืบทอดจากคติและแนวทางการปฏิบัติของเวียดนาม เดิมชื่อ “อันนิกาย” เกี่ยวข้องกับดินแดนอันนัม หรืออันนาม (Annam) ซึ่งเป็นชื่อเรียกเวียดนามในสมัยโบราณ อนันนิกายมีแนวทางปฏิบัติเชิงมหายานที่เน้นการตรัสรู้เพื่อสัตว์ทั้งหลาย แสดงเมตตา การอุทิศสรวงสวรรค์ และยอมรับพระโพธิสัตว์เป็นผู้นำทางศาสนาและทางปฏิบัติ คำสอนของอนันนิกายมักผสมผสานระหว่างหลักมหายานกับขนบธรรมเนียมท้องถิ่น พิธีกรรม ตลอดจนคติความเชื่อในระดับชุมชน

2. ประวัติความเป็นมาของอนันนิกายในประเทศไทย

2.1 การเข้ามาของชาวเวียดนามในสยามการปรากฏตัวของอนันนิกายในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับประวัติการอพยพของชาวเวียดนามเข้ามาในสยามตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและต้นรัตนโกสินทร์ ชาวเวียดนามบางกลุ่มเข้ามาตั้งหลักแหล่งและสร้างชุมชนในพระนครและหัวเมืองต่าง ๆ การเข้ามานี้มักเกิดขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือการแสวงหาความมั่นคงทางชีวิต ในกระบวนการนี้ ชาวเวียดนามได้นำเอาความเชื่อและพิธีกรรมของอนันนิกายติดตัวมาด้วย

2.2 ราชสำนักและการอุปถัมภ์ ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราชสำนักไทยมีนโยบายทางการค้าและการทูตกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้การแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมและศาสนามีความเข้มข้นขึ้น ชาวเวียดนามเชื้อสายจีนและเวียดนามที่ตั้งรกรากในสยามได้รับความคุ้มครองจากทางการ และสามารถตั้งวัดในแบบอนันนิกาย เช่น วัดอนันนิกายเหล่านี้จึงได้รับการอุปถัมภ์และค่อย ๆ แผ่ขยายในเขตเมืองใหญ่

2.3 บทบาทของคณะสงฆ์มหายาน พระสงฆ์อนันนิกายมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาศิลปะ วิถีวัด และคำสอนในแบบมหายาน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชุมชนเวียดนามในไทย วัดมหายานอนันนิกายเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ เป็นที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญ และยังเป็นที่ย้ายทอดภาษาจีนและเวียดนาม วรรณกรรม และศิลปะสลักเสลา

3. ความเชื่อและแนวคิดเชิงศาสนาของอนัมนิกาย

3.1 คำสอนมหายานอนัมนิกายยึดหลักมหายานที่เน้นการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ โดยถือพระโพธิสัตว์ เช่น เจ้าแม่กวนอิม (อวโลกิเตศวร) เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ ทางสายนี้เชื่อในพุทธเกษตร (Pure Land) และการสวดมนต์ขอความเมตตาจากพระโพธิสัตว์เพื่อก้าวสู่การตรัสรู้และหลุดพ้น

3.2 ผสมผสานคติท้องถิ่นอนัมนิกายในไทยมีการปรับตัวเข้ากับบริบทท้องถิ่น เช่น การเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อพื้นบ้าน การผสมผสานพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกับศาสนาพื้นเมืองบางส่วน และการเชื่อมโยงกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในระดับชาวบ้าน

4. พิธีกรรมและเทศกาลทางศาสนา

4.1 พิธีกรรมทางศาสนาวัตดอนัมนิกายในไทยมักมีการประกอบพิธีกรรมสวดมนต์ การนั่งสมาธิ และการเจริญพระพุทธรูปในแบบมหายาน เน้นการระลึกถึงพระโพธิสัตว์ สวดพระคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น คัมภีร์มหายานและบทสวดอุทิศส่วนกุศลเพื่อญาติพี่น้องที่ล่วงลับ

4.2 เทศกาลสำคัญ เทศกาลที่สำคัญในอนัมนิกาย เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับประเพณีไทย ขณะเดียวกันยังมีเทศกาลเฉพาะทางมหายาน เช่น การสักการะเจ้าแม่กวนอิม หรือการอุทิศส่วนกุศลครั้งใหญ่ (สารทจีนและเทศกาลตั้งใจโย) ซึ่งมีลักษณะผสมผสานระหว่างความเชื่อจีน เวียดนาม และไทย

5. ศิลปะ สถาปัตยกรรม และวรรณกรรมทางศาสนา

5.1 สถาปัตยกรรมวัดวัตดอนัมนิกายในไทยมีลักษณะผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมจีน เวียดนาม และไทย เช่น หลังคาวัดแบบจีน รูปสลักพระโพธิสัตว์แบบจีน-เวียดนาม ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงพุทธประวัติในรูปแบบมหายาน วัดเหล่านี้มักตั้งอยู่ในเขตชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามและจีนในเมืองหลวงหรือเมืองท่า

5.2 วรรณกรรมและคัมภีร์พระสงฆ์อนัมนิกายศึกษาคัมภีร์มหายาน และอรรถกถาทางพระพุทธศาสนาที่แปลมาจากภาษาจีนและเวียดนาม วรรณกรรมทางศาสนายังรวมถึงคู่มือปฏิบัติ พิธีกรรม บทสวดพระโพธิสัตว์ บทสวดมนต์เรียกขานพระนามพระอมิตาภะพุทธะ และตำนานทางพุทธศาสนาที่เผยแพร่กันในชุมชน

6. ชุมชนอนัมนิกายในสังคมไทย

6.1 การปรับตัวของชุมชนชุมชนอนัมนิกายมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย เช่น การใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร การผสมผสานประเพณีไทยในการทำบุญตักบาตร การบริจาคทาน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกับชุมชนเถรวาทในพื้นที่ใกล้เคียง การปรับตัวนี้ทำให้ชุมชนอนัมนิกายสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ขัดแย้งกับรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดิม

6.2 ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจวัตดอนัมนิกายเป็นศูนย์กลางการพบปะของชาวเวียดนามเชื้อสายไทย การแลกเปลี่ยนด้านศิลปวัฒนธรรม อาหาร อาชีพ การสร้างเครือข่ายธุรกิจขนาดเล็ก รวมไปถึงความสัมพันธ์กับชุมชนศาสนาอื่น ๆ ในพื้นที่ ทำให้อนัมนิกายไม่เพียงเป็นแหล่งศาสนา หากยังเป็นพื้นที่สังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

7. บทบาทของอนัมนิกายในมิติระหว่างประเทศ

7.1 ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม การคงอยู่ของอนัมนิกายในไทยสะท้อนการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและศาสนาระหว่างไทยและเวียดนาม วัดอนัมนิกายบางแห่งมีการแลกเปลี่ยนพระสงฆ์ นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติธรรมกับวัดในเวียดนาม การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกันทำให้สายสัมพันธ์สองประเทศแน่นแฟ้นขึ้น

7.2 บทบาทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พระพุทธรูปศาสนาหายานอนัมนิกายในไทยยังส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาทางพุทธศาสนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดอนัมนิกายจึงเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว นักวิชาการ และผู้สนใจมาศึกษาแนวทางมหายานในบริบทของภูมิภาค

8. สถานภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

8.1 สภาพในยุคโลกาภิวัตน์ในยุคโลกาภิวัตน์ การไหลบ่าทางวัฒนธรรมและข้อมูลข่าวสารมีผลต่ออนัมนิกาย วัดบางแห่งปรับตัวโดยใช้เทคโนโลยีสื่อสาร โซเชียลมีเดีย เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนในวงกว้าง เข้าถึงคนรุ่นใหม่ ทั้งชาวไทยและชาวเวียดนามเชื้อสายไทยในยุคสมัยใหม่

8.2 ความท้าทายแม้อนัมนิกายจะสามารถดำรงอยู่ในไทยได้ แต่ก็เผชิญกับความท้าทาย เช่น จำนวนนักบวชลดลง การแทรกซึมของวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่ลดความเข้มข้นทางศาสนา รวมถึงการขาดผู้สืบทอดคำสอนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ความต้องการแสวงหาความสงบทางใจและการเปิดรับความหลากหลายทางศาสนาของคนรุ่นใหม่ อาจสร้างโอกาสใหม่ในการเผยแผ่อนัมนิกาย

8.3 แนวทางสู่อนาคตเพื่อธำรงรักษาอนัมนิกายในสังคมไทย จำเป็นต้องส่งเสริมงานวิจัยทางพุทธศาสนา มหายาน การแปลคัมภีร์สำคัญเป็นภาษาไทย พัฒนาพื้นที่การศึกษาและปฏิบัติธรรมที่ทันสมัย รวมถึงการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างวัดอนัมนิกายกับสถาบันการศึกษา และองค์กรพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ

สรุป

พระพุทธรูปศาสนาหายานอนัมนิกายมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยในฐานะหนึ่งในสายธารของพระพุทธศาสนาที่เข้ามาเสริมสร้างความหลากหลาย ศาสตร์และศิลป์ทางศาสนา วัดอนัมนิกายและชุมชนเวียดนามในไทยได้ช่วยประสานความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ตลอดจนทำให้สังคมไทยสามารถเข้าถึงมิติทางจิตวิญญาณที่หลากหลายยิ่งขึ้น แม้จะต้องเผชิญกับความท้าทายในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่การปรับตัว การธำรงคุณค่า การเผยแผ่คำสอน และการส่งต่อมรดกทางจิตวิญญาณจากรุ่นสู่รุ่น ย่อมจะช่วยให้อนัมนิกายสามารถยืนหยัดอยู่ในกระแสวัฒนธรรมไทยและภูมิภาคต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2550). สารานุกรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- จิราภรณ์ หลงประเสริฐ. (2560). “ศาสนาและชาติพันธุ์: การปรับตัวของชุมชนชาวเวียดนามในประเทศไทย.” วารสารสังคมศาสตร์, 34(2): 45–67.
- ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. (2545). มหายานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรินทร์ จิตติพัฒน์. (2558). “ลัทธิความเชื่อในวัดอนัมมิกายแห่งกรุงเทพมหานคร: ศึกษากรณีวัดสมณานัมมิกาย.” วารสารศิลปวัฒนธรรม, 27(3): 110–128.
- มานิต วัฒนังกูร. (2552). พุทธศาสนาในไทย: การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วิโรจน์ ภูวราทิตย์. (2561). “การเชื่อมโยงทางศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างไทย-เวียดนามผ่านอนัมมิกาย.” วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 12(1): 75–90.
- สมาน สุมิตรกุล. (2553). พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Heinrich Dumoulin. (2005). Zen Buddhism: A History, Vol. 2: Japan. Bloomington: World Wisdom (แหล่งอ้างอิงมหายานเชิงเปรียบเทียบ).
- Charles B. Jones. (1999). Buddhism in Taiwan: Religion and the State, 1660–1990. Honolulu: University of Hawai'i Press (เพื่อเปรียบเทียบแนวปฏิบัติในภูมิภาคเอเชีย).
- Nguyễn Tài Thư. (2008). The History of Buddhism in Vietnam. Washington, D.C.: Library of Congress (แหล่งข้อมูลเกี่ยวกับรากฐานมหายานในเวียดนาม).
- Elizabeth Guthrie. (2004). “Buddhist Practices and Beliefs in Cambodia.” ใน John Whalen-Bridge และ Pattana Kitiarsa (บก.), Buddhist Dynamics in Premodern and Modern Southeast Asia, Singapore: ISEAS.
- G. Coedès. (1968). The Indianized States of Southeast Asia. Honolulu: University of Hawai'i Press (อ้างอิงบริบททางศาสนาในภูมิภาค).
- ไพศาล จันปาน. (2560). “การศึกษาภาพสลักพระโพธิสัตว์ในวัดมหายานอนัมมิกาย.” วารสารศิลปกรรมศาสตร์, 21(1): 99–115.
- พูนสุข พันธุ์ไพบูลย์. (2559). การปฏิรูปพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อมรศักดิ์ กิ่งแก้ว. (2563). “ชุมชนชาวเวียดนามในภาคกลางของไทย: การดำรงและฟื้นฟูประเพณีทางศาสนา.” วารสารสังคมวัฒนธรรม, 10(2): 55–73.
- ศุภชัย ปัญจทรัพย์. (2555). “อนัมมิกายกับความสัมพันธ์ด้านศาสนาระหว่างไทยและเวียดนาม.” วารสารประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์, 3(1): 40–60.
- Donald S. Lopez Jr. (2002). A Modern Buddhist Bible. Princeton: Princeton University Press (เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดมหายานสมัยใหม่).
- Peter Harvey. (2013). An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices. Cambridge:

Cambridge University Press.

Robert Buswell Jr. & Donald S. Lopez Jr. (2013). *The Princeton Dictionary of Buddhism*. Princeton: Princeton University Press.

สมเดช โปธิเพียร. (2562). “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหายานผ่านสื่อสังคมออนไลน์.” *วารสารมนุษยศาสตร์ออนไลน์*, 5(2): 22–38.